

Impact Factor-7.675 (SJIF)

ISSN-2278-9308

B.Aadhar

Peer-Reviewed & Refereed Indexed

Multidisciplinary International Research Journal

March -2021

ISSUE No- (CCLXXV) 289

आधुनिक महाराष्ट्राच्या निर्मितीत यशवंतराव चव्हाण यांचे योगदान

Chief Editor

Prof. Virag S. Gawande
Director
Aadhar Social
Research & Development
Training Institute Amravati

Executive Editor

Dr. Vanmala Govindrao Gundre
Principal
Yeshwantrao Chavan College,
Ambejogai, Dist.- Beed

Editor

Dr. Anant Dadarao Markale
Head, Dept. of Hist.
Yeshwantrao Chavan College,
Ambejogai, Dist.- Beed

This Journal is indexed in :

Scientific Journal Impact Factor (SJIF)

Cosmos Impact Factor (CIF)

International Impact Factor Services (IIFS)

For Details Visit To: www.aadharsocial.com

Aadhar PUBLICATIONS

41	यशवंतराव चव्हाण यांची संरक्षणमंत्री म्हणून भूमिका आणि कार्य डॉ. लक्ष्मी रामभाऊ कांगुणे	161
42	मा.यशवंतराव चव्हाण यांचे भारतीय संरक्षण क्षेत्रातील योगदान प्रा. डॉ. जितेंद्र आनंदा माळी	166
43	यशवंतराव चव्हाण यांचे महाराष्ट्राच्या निर्मितीचे ओजस्वी कार्य प्रा.डॉ. दिलीप तुकाराम कदम	170
44	अष्टपैलू यशवंतराव चव्हाण प्रा.एस. के. इंगळे	173
45	धुरंधर नेते यशवंतराव चव्हाण प्रा.सुनिता विठ्ठलराव भोसले	177
46	अष्टपैलू यशवंतराव चव्हाण प्रा. राहुल चोखाजी साळवे	180
47	आधुनिक महाराष्ट्राच्या निर्मितीत यशवंतराव चव्हाण यांचे शेती, उद्योग व शिक्षणातील योगदान शिवाजी काशीनाथ गायकवाड	182
48	यशवंतराव चव्हाण यांचे शैक्षणिक व सामाजिक विचार व कार्य प्रा. बालाजी रावसाहेब बोडके	187
49	Hon. Shri. Yashwantrao Chavan's Educational Thoughts and Works Dr. Sabale Shashikant Gokul	192
50	The Versatile Personality of Yashwantrao Chavan Smt. Mane Poonam Prakashrao	195
51	भारताच्या संरक्षण धोरणाविषयी यशवंतराव चव्हाण यांची भूमिका – एक आकलन प्रा. डॉ. प्रशांत प्रभाकर सराफ	200

**धुरंधर नेते यशवंतराव चव्हाण
प्रा.सुनिता विठ्ठलराव भोसले**

सहाय्यक प्राध्यापक, इतिहास विभाग राजर्षी शाहू महाविद्यालय स्वायत्त लातूर

Mail id : srmhbhosale@gmail.com, Mob No: 9552142663.

आज महाराष्ट्र सर्वच क्षेत्रात आघाडीवर असलेले राज्य आहे. महाराष्ट्राला देशात जे स्थान आहे ते मिळवून देण्यात महाराष्ट्रातील राजकारणी, समाजसुधारक, अभ्यासक, कार्यकर्ते, वैज्ञानिक, साहित्यिक इत्यादींचा वाटा महत्त्वाचा आहे. महाराष्ट्राला सर्वच क्षेत्रात पुढे नेण्यात महत्त्वाचा वाटा मुख्यमंत्र्याचा आहे. 1 मे 1960 महाराष्ट्र राज्य अस्तित्वात आले व त्याचे पहिले मुख्यमंत्री यशवंतराव चव्हाण सत्तेवर आले. यशवंतराव चव्हाणांनी त्यांच्या राजकीय जीवनात उपपंतप्रधान, संरक्षणमंत्री, परराष्ट्रमंत्री, अर्थमंत्री, गृहमंत्री इत्यादी पदभार सांभाळले यशवंतराव चव्हाण यांच्या इतका आवाका असलेला व आपल्या कर्तृत्वाची पाळेमुळे सामान्य माणसांच्या जीवनात खोलवर रुतलेला मुख्यमंत्री, नेता, केंद्रीय मंत्री भारतात झाला नाही. यशवंतरावातील राजकारण्यापेक्षा नेत्यापेक्षा त्यांच्यातील माणूस महान होता. माणसे जोडण्याचा मृदुलपणा, नेमकेपणा त्यांच्यात होता. मराठी साहित्य, मराठी संस्कृती, मराठी मन, मराठी माणूस, मराठी जीवन, यावर मनापासून प्रेम करणारा अस्सल मराठमोळा माणूस म्हणून ते ओळखले जातात. महाराष्ट्रात मराठा अहंकाराची मुहूर्तमेढ कळत-नकळत यशवंतराव चव्हाणांनी रोवली. 1970 पर्यंत महाराष्ट्राच्या राजकारणावर यशवंतराव चव्हाण यांची छाप होती. त्यांच्या उदयामुळे ब्राह्मण नेतृत्व लोप पावले. महाराष्ट्राच्या नव्हे तर देशाच्याही राजकारणात आपले वेगळेपण त्यांनी टिकवले. यशवंतराव चव्हाण यांची राजकीय वाटचाल धकाधकीची होती. कमालीची लोकप्रियता व लोक निंदा त्यांना सहन करावी लागली.

यशवंतराव बळवंतराव चव्हाण यांचा जन्म 12 मार्च 1913 रोजी देवराष्ट्र या गावी एका शेतकरी कुटुंबात झाला. त्यांच्या आईचे नाव विठाबाई होते. बळवंतराव व विठाबाई या दाम्पत्यांना ज्ञानोबा, राधाबाई, गणपतराव, यशवंतराव अशी चार आपत्ती होती. यशवंतराव चार वर्षांचे असताना त्यांच्या वडिलांचे निधन झाले. त्यांचे पालन पोषण आई व चुलता यांनी केले. यशवंतरावाचे बंधू गणपतरावांनी यशवंतरावांच्या शिक्षणासाठी सर्वतोपरी मदत केली. ते बि. ए. एल. एल. बी. झाले. त्यांचा विवाह फलटण येथील रघुनाथराव मोरे कुटुंबातील वेणुताईशी झाला. त्यांनी विद्यार्थीदशेतच वृत्तपत्र वाचणे व नाटके पाहण्याचा छंद जोपासला होता. लाहोर कटाशी जर्तीद्रनाथ यांचा संबंध नसताना देखील पाच वर्षात चार वेळा तुरुंगात टाकले त्यांना गुन्हेगारासारखी वागणूक दिली. त्यामुळे जर्तीद्रनाथ यांनी आमरण उपोषण केले. लाहोरच्या तुरुंगात जर्तीद्रनाथ त्यांचा मृत्यू झाला त्याचा परिणाम यशवंतरावांच्या मनावर झाला. त्यांची मनोवृत्ती बदलली यशवंतरावांनी त्यांचे जीवन देश कार्याला समर्पित करण्याचे ठरविले. विद्यार्थी असताना वेगवेगळ्या चळवळीत यशवंतरावांनी भाग घेतला. महात्मा गांधी यांनी सुरू केलेल्या सविनय कायदेभंग चळवळीत भाग घेतला. त्यांना तुरुंगवास झाला. येरवडा विसापूर कारागृहात त्यांनी शिक्षा भोगली. 1942 छोडो भारत चळवळीत यशवंतराव सहभागी झाले. सातारा जिल्ह्यात प्रतिसरकारची स्थापना झाली या चळवळीच्या प्रारंभिक अवस्थेत यशवंतरावांनी भूमिगत राहून कार्य केले जास्त काळ भूमिगत न राहता प्रगट होऊन त्यांनी कारावास पत्करला. सातारा जिल्ह्यातील भूमिगत नेत्यांपर्यंत निरोप पोहोचविण्याचे कार्य त्यांनी केले. महाराष्ट्र प्रदेश काँग्रेस कमिटीचे आदेश भूमिगत नेत्यांपर्यंत पोचवीत असल्याने ब्रिटिश पोलीस यशवंतरावांचा मागोवा घेण्याचा प्रयत्न करित होते. इसवी सन 1943 मध्ये यशवंतरावांना तुरुंगवास झाला. पत्नी आजारी असल्याने त्यांची जामिनावर सुटका झाली. घरची आर्थिक परिस्थिती खालावली त्यामुळे यशवंतरावांनी वकिली व्यवसाय सुरू केला.

1970 मध्ये अर्थमंत्री म्हणून पदभार सांभाळला .1974 मध्ये परराष्ट्र मंत्री म्हणून पदभार सांभाळला.1977 मध्ये आणीबाणीच्या पार्श्वभूमीवर झालेल्या निवडणुकीमध्ये यशवंतराव चव्हाण विजयी झाले. व लोकसभेत विरोधी पक्ष नेते म्हणून कार्य केले .1979 मध्ये चरण सिंग यांची पंतप्रधान म्हणून निवड झाली तर यशवंतराव यांनी उपपंतप्रधान झाले. 1980 मध्ये लोकसभेच्या मुदतपूर्व निवडणुका घेण्यात आल्या यशवंतराव सातारा लोकसभा मतदारसंघातून विजयी झालेसत्तेपासून मात्र ते दूर गेले.

यशवंतराव चव्हाण यांनी शरद पवार यांनी काढलेल्या नागपूर शेतकरी दिंडीत सहभागी झाले. त्यात त्यांना अटक झाली. पुढे त्यांची सुटकाही झाली. 1982 मध्ये काँग्रेसमध्ये पुन्हा प्रवेश केला आठव्या वित्त आयोगाचे ते अध्यक्ष बनले.1983 मध्ये त्यांची पत्नी वेणूताई यांचे निधन झाले. यशवंतराव एकाएकी पडले. दरम्यान इंदिरा गांधीची हत्या झाली. त्यानंतर राजीव गांधी पंतप्रधान झाले.यशवंतराव सारखा अनुभवी व्यक्तीची गरजहोती.25 नोव्हेंबर 1984 ला यशवंतरावांचे निधन झाले.

यशवंतराव चव्हाणांनी ऋणानुबंध, भूमिका, विदेश दर्शन, कृष्णाकाठ इत्यादी पुस्तके लिहिली.यशवंतराव चव्हाण यांचे कार्य लक्षात घेता राजकीय कीर्तीची, स्वच्छ चारित्र्याचा, तळागाळातल्या विषयी अखंड आत्मीयता बाळगणारा सज्जन नेता म्हणून त्यांचा गौरव करावा लागेल, यशवंतराव चव्हाणांनी आपल्या व्यक्तिमत्त्वाची द्वाप भारताच्या व महाराष्ट्राच्या राजकारणावर सोडली,शेती उद्योग प्रधान महाराष्ट्र झाला पाहिजे अशी त्यांची तळमळ होती. आज त्यांचे स्वप्न साकार होताना दिसते.

संदर्भसूची

- यशवंतराव चव्हाण- डॉ. गंगाधर वि. कायंदे पाटील.
युगंधर नेते यशवंतराव चव्हाण- बा.ह. कल्याणकर
यशवंतराव चव्हाण राजकारण आणि साहित्य-भास्कर लक्ष्मण भोळे
द युनिक इकॅडमी महाराष्ट्र वार्षिकी 2010- तुकाराम जाधव
आधुनिक महाराष्ट्राचा इतिहास- प्राचार्य डॉ.एस.एस. गाठाळ.